IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 02 IYUL 2026

AKSIOLOGIYA VA RAQAMLI QADRIYATLAR: FALSAFIY TAHLIL

Baratboyev Bekzod Batirovich
Qo‘qon davlat universiteti
Milliy g‘oya va huquq kafedrasi v.b. professori
bbaratbayev@gmail.com
+998979660014

Kadirov Umid Nigmatovich
Qo‘qon davlat universiteti
Milliy g‘oya va huquq kafedrasi o‘qituvchisi
unkadirov@gmail.com
+998903070551
https://doi.org/10.5281/zenodo.21232534

Annotatsiya: Mazkur maqolada aksiologiya fanining asosiy tushunchalari raqamli jamiyat kontekstida falsafiy jihatdan tahlil etiladi. Raqamli texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanishi an’anaviy qadriyat tizimlarini tubdan o‘zgartirmoqda. Maqolada raqamli qadriyatlar tushunchasi, ularning shakllanish mexanizmlari, milliy qadriyatlar bilan munosabati hamda insonning ma’naviy olamiga ta’siri real statistik ma’lumotlar asosida ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: aksiologiya, raqamli qadriyatlar, raqamlashtirish, falsafiy tahlil, ma’naviyat, axborot jamiyati, virtual haqiqat, milliy qadriyatlar.

AXIOLOGY AND DIGITAL VALUES: PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Abstract: This article provides a philosophical analysis of the main concepts of axiology in the context of the digital society, supported by up-to-date statistical data. The rapid development of digital technologies is fundamentally transforming traditional value systems. The article examines the concept of digital values, their formation mechanisms, their relationship with national values, and their impact on the spiritual world of a person.

Keywords: axiology, digital values, digitalization, philosophical analysis, spirituality, information society, virtual reality, national values.

KIRISH

Zamonaviy sivilizatsiya insoniyat tarixida misli ko‘rilmagan tezlik bilan o‘zgarib bormoqda. XXI asrning boshlarida boshlangan raqamlashtirish jarayoni bugun ijtimoiy hayotning barcha sohalarini qamrab olgan. Internet, sun’iy intellekt, virtual haqiqat va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalari inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Xalqaro elektraloqa ittifoqi (ITU) ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilga kelib dunyo aholisining 74 foizi, ya’ni qariyb 6 milliard kishi internetdan foydalanadi; bu ko‘rsatkich 2020-yilda atigi 60 foizni tashkil etgan edi[1]. O‘zbekistonda esa bu jarayon yanada tezroq kechmoqda: Milliy statistika qo‘mitasining

[1]International Telecommunication Union (ITU). Facts and Figures 2025: The State of Digital Development. – Geneva: ITU, 2025. – Elektron manba: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics (murojaat sanasi: 06.07.2026).

ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yil yanvar-avgust oylarida mamlakat aholisining 94,2 foizi internetdan foydalangan bo‘lsa, bu ko‘rsatkich 2021-yilda atigi 76,6 foizni tashkil etgan edi[2]. Bu jarayon nafaqat texnik-texnologik o‘zgarishlarni, balki insonning qadriyatlar tizimini, axloqiy normalarini va ma’naviy dunyoqarashini ham tubdan o‘zgartirmoqda.

Aksiologiya - qadriyatlar haqidagi falsafiy fan sifatida - bu o‘zgarishlarni ilmiy asosda tahlil etish uchun muhim metodologik vosita bo‘lib xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar insonning qadriyatlar tizimiga qanday ta’sir ko‘rsatmoqda? Raqamli muhitda yangi qadriyatlar shakllanyaptimi va agar shunday bo‘lsa, ular qanday xususiyatlarga ega? Bu jarayon O‘zbekiston kabi milliy-ma’naviy qadriyatlarga boy jamiyatlarda qanday kechmoqda? Ushbu savollar hozirgi falsafiy tadqiqotlarning markaziy muammolaridan biriga aylandi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda raqamli qadriyatlarning uch bosqichli tipologiyasi - moslashuvchi (an’anaviy qadriyatlarning raqamli shaklga o‘tishi), yangi paydo bo‘luvchi (raqamli muhitga xos qadriyatlar) va ziddiyatli (an’anaviy va raqamli qadriyatlar o‘rtasidagi kelishmovchiliklar) qadriyatlar - taklif etiladi hamda bu tipologiya birinchi marta O‘zbekistonning milliy-ma’naviy konteksti, davlat raqamli transformatsiya siyosati va real statistik ko‘rsatkichlar bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi.

Tadqiqotning maqsadi - raqamli transformatsiya jarayonida an’anaviy va yangi paydo bo‘layotgan qadriyatlarning o‘zaro munosabatini aksiologik nuqtai nazardan tahlil qilish hamda ularning O‘zbekiston milliy konteksti bilan uyg‘unlashuv imkoniyatlarini asoslashdan iborat.

Tadqiqot obyekti - raqamli jamiyat sharoitida qadriyatlar tizimining transformatsiyasi.

Tadqiqot predmeti - raqamli qadriyatlarning shakllanish mexanizmlari, ularning an’anaviy va milliy qadriyatlar bilan dialektik munosabati.

Tadqiqot vazifalari: 1) aksiologiyaning nazariy-metodologik asoslarini tizimlashtirish; 2) “raqamli qadriyatlar” tushunchasini kontseptuallashtirish va uning belgilarini aniqlash; 3) raqamlashtirish va an’anaviy qadriyatlar o‘rtasidagi moslashuv hamda ziddiyat shakllarini tahlil qilish; 4) sun’iy intellekt kontekstida qadriyatlarni moslashtirish (value alignment) muammosini falsafiy jihatdan baholash; 5) raqamli qadriyatlar muammosini O‘zbekistonning milliy-ma’naviy konteksti, davlat siyosati va statistik ko‘rsatkichlar nuqtai nazaridan asoslash.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda falsafiy-komparativ tahlil metodi (klassik va zamonaviy aksiologik konsepsiyalarni qiyoslash uchun), aksiologik yondashuv (qadriyatlar ierarxiyasi va tipologiyasini aniqlash uchun), germenevtik metod (raqamli tushunchalarning ma’no qatlamlarini ochish uchun), diskursiv tahlil metodi (sun’iy intellekt sohasidagi zamonaviy ilmiy-falsafiy diskursni tahlil qilishda) hamda statistik ma’lumotlarni tahlil qilish metodi (xalqaro va milliy statistik hisobotlar asosida dolzarblikni asoslash uchun) qo‘llanildi.

1. AKSIOLOGIYANING ASOSIY TUSHUNCHALARI VA UNING RIVOJLANISH TARIXI

Aksiologiya (yunon. axios - qadriyat, logos - ta’limot) qadriyatlarning mohiyati, ularning turlari, ierarxiyasi va inson hayotidagi o‘rni haqidagi falsafiy fandir. Bu atama ilk bor fransuz faylasufi P. Lapi tomonidan 1902-yilda qo‘llanilgan. Aksiologik muammolar esa qadim zamonlardan beri falsafiy tafakkurning diqqat markazida bo‘lgan.

Qadriyat tushunchasi murakkab va ko‘pqirrali tushuncha bo‘lib, u inson uchun muhim bo‘lgan, ma’lum bir ahamiyatga ega bo‘lgan narsalarni anglatadi. Aristotel ezgulik va fazilatni oliy qadriyat sifatida ko‘rib chiqqan bo‘lsa[3], Kant axloqiy imperativ va insonning qadr-qimmatini asosiy qadriyat sifatida belgilagan[4]. Nitsshening qadriyatlarni qayta baholash g‘oyasi

[2]O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Aholining internetdan foydalanish darajasi bo‘yicha uy xo‘jaliklarini tanlanma kuzatish natijalari, 2025-yil yanvar–avgust. – Elektron manba: https://stat.uz (murojaat sanasi: 06.07.2026).
[3]Aristotel. Nikomaxga etika. – Toshkent: Fan, 2003. – B. 45.
[4]Kant I. Axloq metafizikasi asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006. – B. 22.

zamonaviy aksiologiyaga kuchli ta’sir ko‘rsatdi[5]. XX asrda M. Sheler qadriyatlar ierarxiyasi nazariyasini yaratdi; unga ko‘ra, eng yuqori qadriyatlar ma’naviy va diniy qadriyatlar hisoblanadi[6].

Qadriyatlar inson faoliyatini yo‘naltiruvchi asosiy orientirlar bo‘lib, ular madaniyat, ta’lim, din va ijtimoiy muhit orqali shakllanadi. Ularning uchta asosiy turi ajratiladi: moddiy qadriyatlar (hayot uchun zarur narsalar), ma’naviy qadriyatlar (bilim, san’at, axloq) va ijtimoiy qadriyatlar (adolat, erkinlik, baxt).

2. RAQAMLI QADRIYATLAR: TUSHUNCHA VA XUSUSIYATLAR

“Raqamli qadriyatlar” tushunchasi nisbatan yangi bo‘lib, u raqamli texnologiyalar va internet muhitida shakllangan, shu muhitga xos bo‘lgan qadriyatlar tizimini anglatadi. D. Tapscott raqamli iqtisodiyot nazariyasida bu jarayonning dastlabki tamoyillarini asoslab bergan edi[7]. Bu qadriyatlar bir tomondan an’anaviy insoniy qadriyatlarning raqamli shaklda ifodalanishini, ikkinchi tomondan esa raqamli texnologiyalar tufayli paydo bo‘lgan butunlay yangi qadriyatlarni o‘z ichiga oladi.

Raqamli qadriyatlarning bir nechta o‘ziga xos xususiyatlari mavjud. Birinchidan, mavhumlik va moddiy bo‘lmaganlik: raqamli qadriyatlar fizik shaklga ega emas, ular bit va baytlar, ma’lumotlar va kodlar shaklida mavjud. Ikkinchidan, o‘zgaruvchanlik: an’anaviy qadriyatlar uzoq vaqt davomida barqaror bo‘lsa, raqamli qadriyatlar texnologik o‘zgarishlar bilan birga tez o‘zgarib boradi. Uchinchidan, tarqalish tezligi va ommaviylik: raqamli qadriyatlar global internet tarmog‘i orqali tezlik bilan tarqalishi va ommaviy ongga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. To‘rtinchidan, epistemologik jihatdan raqamli qadriyatlar bilimning o‘zi bilan bog‘liq: onlayn ta’lim platformalari va ochiq ma’lumotlar bazalari orqali bilim olish jarayonining o‘zi yangi gnoseologik muammolarni keltirib chiqaradi - masalan, axborotning ishonchliligi va tekshirilishi masalasi.

Raqamli qadriyatlar orasida axborot erkinligi va shaffoflik, xususiy hayot daxlsizligi (privacy), raqamli tenglik va kirish imkoniyati, ochiq kodli va bepul resurslar, kibermuhit xavfsizligi, raqamli o‘zlik va identifikatsiya kabilar alohida o‘rin tutadi. Bu qadriyatlar nafaqat individual, balki ijtimoiy va siyosiy ahamiyatga ham ega.

3. RAQAMLASHTIRISH VA AN’ANAVIY QADRIYATLAR MUNOSABATI

Raqamlashtirish va an’anaviy qadriyatlar o‘rtasidagi munosabat juda murakkab va ziddiyatli xarakter kasb etadi. Bu munosabatni uch jihatdan ko‘rib chiqish mumkin: qadriyatlarning raqamli muhitga moslashishi, yangi qadriyatlarning shakllanishi va an’anaviy qadriyatlar bilan ziddiyat.

1) Moslashuvchi qadriyatlar. Qadriyatlarning raqamli muhitga moslashishi jarayonida, masalan, do‘stlik qadriyati ijtimoiy tarmoqlardagi “do‘stlik” tushunchasiga, bilim qadriyati esa onlayn ta’lim va Vikipediya kabi platformalarga aylanadi. Insonlar o‘zlarining asosiy qadriyatlarini raqamli vositalar orqali ham amalga oshirishga harakat qilishadi. Biroq bu jarayon doimo aniq va muammosiz kechmaydi.

2) Ziddiyatli qadriyatlar. Raqamli muhit ayrim an’anaviy qadriyatlar bilan keskin ziddiyatga kirishadi. Masalan, xususiy hayot daxlsizligi - insonning asosiy huquqi va qadriyati sifatida - Internet va raqamli texnologiyalar tomonidan doimiy ravishda tahdid ostiga qo‘yilmoqda. Shaxsiy ma’lumotlar savdo ob’ektiga aylanishi, kuzatuv texnologiyalarining kengayishi insonning erkinlik va xavfsizlik qadriyatlarini xavf ostiga qo‘ymoqda. Bu holat G. Debor “spektakl jamiyati”[8] va Z. Bauman “likvid modernlik”[9] nazariyalarida bashorat qilingan edi.

[5]Nitsshe F. Qadriyatlarni qayta baholash. – Toshkent: O‘zbekiston, 2012. – B. 58.
[6]Scheler M. Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik. – Halle: Max Niemeyer Verlag, 1916. – S. 120.
[7]Tapscott D. The Digital Economy. – New York: McGraw-Hill, 1996. – P. 6.
[8]Debor G. Spektakl jamiyati. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – B. 34.
[9]Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000. – P. 8.

3) Yangi paydo bo‘luvchi va kuchayuvchi qadriyatlar. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar ayrim qadriyatlarni yanada kuchaytiradi. Axborot erkinligi, global muloqot va hamkorlik imkoniyatlari, bilimlarning demokratlashishi - bularning barchasi ijobiy aksiologik oqibatlar sanaladi. Internet inqilob, arab bahori hodisalari va global iqlim o‘zgarishiga qarshi harakat - bularning barchasi raqamli texnologiyalarning ijtimoiy adolat qadriyatini amalga oshirishdagi rolini ko‘rsatadi.

4. SUN’IY INTELLEKT VA QADRIYATLAR MUAMMOSI

Sun’iy intellektning rivojlanishi aksiologiya uchun yangi va o‘ta murakkab muammolarni keltirib chiqarmoqda. Asosiy savol: sun’iy intellektga qadriyatlarni “o‘rgatish” mumkinmi va bu qanday amalga oshirilishi kerak? Bu savol nafaqat texnik, balki chuqur falsafiy ahamiyatga ham ega. Muammoning amaliy ko‘lami ham tobora kengaymoqda: McKinsey kompaniyasining 2025-yilgi global tadqiqotiga ko‘ra, dunyo bo‘ylab tashkilotlarning 88 foizi kamida bitta biznes funksiyasida sun’iy intellektdan foydalanmoqda, holbuki bu ko‘rsatkich 2023-yilda atigi 55 foizni tashkil etgan edi[10].

Value alignment (qadriyatlarni moslashtirish) muammosi sun’iy intellekt tadqiqotlarining markaziy yo‘nalishlaridan biriga aylandi[11]. Agar sun’iy intellekt tizimlari inson qadriyatlarini noto‘g‘ri tushunsa yoki ularga zid harakat qilsa, bu jiddiy xavf-xatarlarga olib kelishi mumkin. L. Floridi va J. Kolz sun’iy intellekt uchun besh asosiy tamoyildan iborat yaxlit falsafiy asosni taklif etadilar: foydalilik, zarar yetkazmaslik, avtonomiya, adolat va tushuniladiganlik[12]. Shu bilan birga, A. Jobin, M. Ienka va E. Vayena o‘tkazgan tahlilga ko‘ra, dunyo bo‘ylab qabul qilingan sun’iy intellekt etikasi bo‘yicha hujjatlarning aksariyatida shaffoflik, adolat va mas’uliyat tamoyillari eng ko‘p uchraydigan qadriyatlar sifatida qayd etilgan[13]. Bu tendensiyani YuNESKOning 2021-yilgi Tavsiyanomasi ham tasdiqlaydi, unda sun’iy intellekt tizimlari inson qadr-qimmatini, xilma-xillikni va ekologik barqarorlikni hurmat qilishi lozimligi ta’kidlangan[14].

Zamonaviy falsafiy diskursda bu muammo yanada kengroq tushunchalar orqali ham kontseptuallashtirilmoqda. Xususan, algorithmic ethics (algoritmik etika) algoritmik qarorlarning axloqiy oqibatlariga, digital humanism (raqamli gumanizm) esa texnologik taraqqiyot markazida insonni saqlab qolish zaruratiga e’tibor qaratadi. J. Saymon, G. Rider va J. Branford ta’kidlaganidek, sun’iy intellekt falsafasi endi nafaqat nazariy, balki empirik va texnologik tadqiqotlar bilan uyg‘unlashgan holda rivojlanishi kerak[15]. AI Governance (sun’iy intellektni boshqarish) tushunchasi esa qadriyatlarni nafaqat texnik dizayn darajasida, balki institutsional va huquqiy darajada ham moslashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Biroq bu yo‘lda jiddiy to‘siqlar mavjud. Birinchidan, qadriyatlar madaniyatdan madaniyatga farqlanadi: G‘arb liberal qadriyatlari Sharq kollektivistik qadriyatlaridan farq qiladi - bu masalada S. Rassel sun’iy intellekt tizimlarini yagona universal qadriyatlar to‘plamiga emas, balki insonning haqiqiy va xilma-xil xohish-istaklarini o‘rganishga yo‘naltirish zarurligini asoslaydi[16]. Qaysi qadriyat tizimi sun’iy intellektga asos qilib olinishi kerak, degan savol hamon ochiq qolmoqda. Ikkinchidan, qadriyatlar vaqt o‘tishi bilan o‘zgaradi. Uchinchidan, qadriyatlar ko‘pincha o‘zaro ziddiyatli bo‘ladi: erkinlik va xavfsizlik, tenglik va samaradorlik kabilar.

---

[10]McKinsey & Company. The State of AI: Global Survey 2025. – 2025. – Elektron manba: https://www.mckinsey.com/capabilities/quantumblack/our-insights/the-state-of-ai (murojaat sanasi: 06.07.2026).

[11]Russell S. Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control. – New York: Viking, 2019. – P. 173.

[12]Floridi L., Cowls J. A unified framework of five principles for AI in society // Harvard Data Science Review. – 2019. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–13.

[13]Jobin A., Ienca M., Vayena E. The global landscape of AI ethics guidelines // Nature Machine Intelligence. – 2019. – Vol. 1. – P. 389–399.

[14]UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Paris: UNESCO, 2021. – P. 7.

[15]Simon J., Rieder G., Branford J. The philosophy and ethics of AI: conceptual, empirical, and technological investigations into values // Digital Society. – 2024. – Vol. 3, № 10.

[16]Russell S. Ko‘rsatilgan asar. – P. 4.

5. MILLIY KONTEKSTDA RAQAMLI QADRIYATLAR MUAMMOSI

O‘zbekiston sharoitida raqamli transformatsiya jarayoni milliy qadriyatlar - mahalla instituti, oilaviy hamjihatlik, jamoaviylik va ma’naviy-axloqiy me’yorlar - bilan uzviy bog‘liq holda kechishi zarur. “Raqamli O‘zbekiston - 2030” strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan raqamlashtirish siyosati[17] nafaqat texnik samaradorlikka, balki milliy-ma’naviy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishga ham yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. N.N. Karimov ta’kidlaganidek, axborot jamiyatida qadriyatlar muammosi nafaqat texnologik, balki chuqur ma’naviy-madaniy muammo bo‘lib, uni faqat texnik yechimlar orqali hal qilib bo‘lmaydi[18].

Buni real statistik ko‘rsatkichlar ham tasdiqlaydi: 2025-yil boshiga kelib O‘zbekistonda 32,7 million internet foydalanuvchisidan 20 millioni Telegramdan, 11,7 millioni Instagramdan va 13 millioni YouTube’dan oylik faol foydalanmoqda[19] - bu raqamlar mahalliy ijtimoiy-madaniy muhitning qay darajada raqamlashganini va an’anaviy muloqot shakllarining tobora raqamli platformalarga ko‘chib o‘tayotganini yaqqol ko‘rsatadi. Bu borada G‘arb individualistik raqamli madaniyati bilan Sharq, xususan o‘zbek jamoaviylik an’analari o‘rtasidagi dialektik munosabatni alohida tadqiq etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bu dialektik munosabatning mohiyati shundaki, G‘arb raqamli madaniyati mohiyatan individuallashgan o‘zlik (self) g‘oyasiga tayanadi: foydalanuvchi profili, shaxsiy fikr va shaxsiy tanlov ijtimoiy tarmoqlarda markaziy o‘rin egallaydi. O‘zbek jamoaviylik an’anasida esa shaxs o‘z qadr-qimmatini birinchi navbatda mahalla, oila va jamoa ichidagi munosabatlar orqali anglaydi, bu esa raqamli platformalarga ham o‘ziga xos iz qoldiradi: mahalliy foydalanuvchilar uchun ijtimoiy tarmoqlar ko‘pincha individual o‘zini namoyon etish maydoni emas, balki jamoaviy aloqa va o‘zaro nazoratni davom ettirish vositasi sifatida ishlaydi. Shu tariqa raqamli texnologiyaning o‘zi neytral bo‘lsa-da, uning ijtimoiy mazmuni madaniy kontekstga qarab tubdan farqlanadi - bu esa raqamli qadriyatlarni universal emas, balki madaniy jihatdan vositalangan (culturally mediated) hodisa sifatida tushunish zarurligini ko‘rsatadi.

Mahalla instituti misolida ko‘rish mumkinki, an’anaviy jamoaviy nazorat va o‘zaro yordam mexanizmlari raqamli ijtimoiy tarmoqlar orqali yangi shaklda - masalan, mahalla telegram-guruhlari va elektron davlat xizmatlari platformalari orqali - qayta ishlab chiqilmoqda. Bu jarayon, bir tomondan, an’anaviy qadriyatlarning saqlanishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, ularning mazmunini ham asta-sekin o‘zgartirib bormoqda. Shu sababli, davlat raqamlashtirish siyosatini ishlab chiqishda milliy-ma’naviy qadriyatlarga ta’sirni oldindan baholash mexanizmlarini joriy etish tavsiya etiladi.

XULOSA

Raqamlashtirish jarayoni inson qadriyatlar tizimiga chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu tahlil, jumladan keltirilgan xalqaro va milliy statistik ma’lumotlar, quyidagi xulosalarga kelish imkonini beradi: birinchidan, raqamli texnologiyalar an’anaviy qadriyatlarni yo‘q qilmaydi, balki ularni yangi shakllarda ifoda etish va amalga oshirish imkoniyatlarini yaratadi; ikkinchidan, raqamli muhitda axborot erkinligi, xususiy hayot daxlsizligi, raqamli tenglik kabi yangi qadriyatlar shakllanmoqda; uchinchidan, sun’iy intellektning jadal sur’atlarda joriy etilishi (2023-2025 yillarda tashkilotlar orasida qo‘llanilishi 55 foizdan 88 foizgacha o‘sishi) qadriyatlarning texnologik tizimlar bilan munosabati haqida yangi falsafiy muammolar qo‘ymoqda; to‘rtinchidan, O‘zbekiston kabi milliy-ma’naviy qadriyatlarga boy, internetdan

[17]O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni, 2020-yil 5-oktabr.

[18]Karimov N.N. Axborot jamiyatida qadriyatlar muammosi. – Toshkent: Falsafa instituti, 2021. – B. 41.

[19]Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. O‘zbekistonda ijtimoiy tarmoqlar va video-platformalar auditoriyasi tahlili, jumladan YouTube platformasi monetizatsiyasining O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta’siri tahlili. – Toshkent, 2025. – Elektron manba: https://vatandosh.net (murojaat sanasi: 06.07.2026).

foydalanish darajasi 94,2 foizga yetgan jamiyatlarda raqamli transformatsiya jarayoni mahalliy qadriyatlar tizimi bilan uyg‘unlashtirilgan holda amalga oshirilishi zarur.

Raqamli jamiyatda sog‘lom qadriyatlar tizimini shakllantirish uchun falsafiy tafakkurni texnologik rivojlanish bilan uyg‘unlashtirish zarur. Aksiologiya fani raqamli texnologiyalarni insoniy qadriyatlar prizmasi orqali baholash va yo‘naltirish uchun muhim metodologik asos bo‘lib qoladi. Jamiyat va davlat raqamlashtirish siyosatini ishlab chiqishda nafaqat texnik samaradorlikni, balki insoniy va milliy qadriyatlarga muvofiqliqni ham hisobga olishi lozim.

Tadqiqotning kelgusi istiqbollari sun’iy intellekt tizimlarini O‘zbekistonning milliy-ma’naviy qadriyatlari asosida loyihalashtirish mezonlarini ishlab chiqish, shuningdek, mahalliy raqamli platformalarda milliy qadriyatlarning saqlanish darajasini empirik (statistik so‘rovnomalar va kontent-tahlil asosida) tadqiq etish bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Aristotel. Nikomaxga etika. - Toshkent: Fan, 2003. - 320 b.
2. Bauman Z. Liquid Modernity. - Cambridge: Polity Press, 2000. - 228 p.
3. Debor G. Spektakl jamiyati. - Toshkent: Akademnashr, 2018. - 176 b.
4. Floridi L., Cowls J. A unified framework of five principles for AI in society // Harvard Data Science Review. - 2019. - Vol. 1, No. 1. - P. 1-13.
5. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. O‘zbekistonda ijtimoiy tarmoqlar va video-platformalar auditoriyasi tahlili, jumladan YouTube platformasi monetizatsiyasining O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta’siri tahlili. - Toshkent, 2025. - Elektron manba: https://vatandosh.net (murojaat sanasi: 06.07.2026).
6. International Telecommunication Union (ITU). Facts and Figures 2025: The State of Digital Development. - Geneva: ITU, 2025. - Elektron manba: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics (murojaat sanasi: 06.07.2026).
7. Jobin A., Ienca M., Vayena E. The global landscape of AI ethics guidelines // Nature Machine Intelligence. - 2019. - Vol. 1. - P. 389-399.
8. Kant I. Axloq metafizikasi asoslari. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006. - 144 b.
9. Karimov N.N. Axborot jamiyatida qadriyatlar muammosi. - Toshkent: Falsafa instituti, 2021. - 88 b.
10. McKinsey & Company. The State of AI: Global Survey 2025. - 2025. - Elektron manba: https://www.mckinsey.com/capabilities/quantumblack/our-insights/the-state-of-ai (murojaat sanasi: 06.07.2026).
11. Nitsshe F. Qadriyatlarni qayta baholash. - Toshkent: O‘zbekiston, 2012. - 200 b.
12. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Aholining internetdan foydalanish darajasi bo‘yicha uy xo‘jaliklarini tanlanma kuzatish natijalari, 2025-yil yanvar-avgust. - Elektron manba: https://stat.uz (murojaat sanasi: 06.07.2026).
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston - 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni, 2020-yil 5-oktabr.
14. Russell S. Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control. - New York: Viking, 2019. - 352 p.
15. Scheler M. Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik. - Halle: Max Niemeyer Verlag, 1916. - 663 S.
16. Simon J., Rieder G., Branford J. The philosophy and ethics of AI: conceptual, empirical, and technological investigations into values // Digital Society. - 2024. - Vol. 3, № 10.
17. Tapscott D. The Digital Economy. - New York: McGraw-Hill, 1996. - 342 p.
18. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. - Paris: UNESCO, 2021. - 44 p.